

Дундговь аймаг дахь
Төрийн аудитын газар

ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

“ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ХАРИЛЦААТАЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛЬ,
ЖУРМЫН ХЭРЭГЖИЛТ, ХӨРӨНГИЙН АШИГЛАЛТ, ХАДГАЛАЛТ,
ХАМГААЛАЛТЫН ҮР АШИГ”-Т ХИЙСЭН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН
АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

АУДИТЫН КОД: ДУА-2024/36-ШТА-ГА

Дундговь аймаг дахь Төрийн аудитын
газрын дарга, тэргүүлэх аудитор
Р.Мөнхтогтох Утас: 70592439
Аудитын менежер: Т.Оюун-Эрдэнэ
Утас: 70592225
Цахим хаяг: dundgovi@audit.gov.mn
Ахлах аудитор Ч.Бэрхсайхан
Ахлах аудитор Т.Батсайхан
Аудитор Б.Гантуяа
Аудитор Л.Уранбилэг
Аудитор О.Баярсайхан
Утас: 7059-3208

Энэхүү аудитын тайлантай холбоотой нэмэлт
мэдээллийг дараах хаягаар авна уу.
Цахим хуудас: www.audit.mn

“ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ХАРИЛЦААТАЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛЬ, ЖУРМЫН ХЭРЭГЖИЛТ, ХӨРӨНГИЙН АШИГЛАЛТ, ХАДГАЛАЛТ, ХАМГААЛАЛТЫН ҮР АШИГ”-Т ХИЙСЭН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

Огноо: 2024.09.19

Нэг. Ерөнхий мэдээлэл

Аудитын код:	ДУА-2024/36-ШТА-ГА	Шалгагдсан байгууллага, нэгжийн нэр:	ОНӨГ, АЗДТГ, АИТХ, Төрийн байгууллагууд
Аудитын нэр:	“Орон нутгийн өмчийн харилцаатай холбоотой хууль, журмын хэрэгжилт, хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтын үр ашиг”		
Аудит хийсэн бүтцийн нэгжийн нэр:	Дундговь аймаг дахь Төрийн аудитын газар	Аудит хийсэн баг, албан тушаалтан:	2 дугаар нэгж

Хоёр. Аудитын үр дүн:

2.1 Аудитын зорилго, хамрах хүрээ:

“Орон нутгийн өмчийн харилцаатай холбоотой хууль, журмын хэрэгжилт, хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтын үр ашиг”-д гүйцэтгэлийн аудит хийж, дүгнэлт гарган зөвлөмж боловсруулж, дүнг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилт чиглэгдсэн.

Уг зорилтыг хангахын тулд дараах чиглэлээр аудитыг гүйцэтгэлээ. Үүнд:

- Орон нутгийн өмчийн хөрөнгө бэлтгэх, актлах, данснаас хасах үйл ажиллагаа хууль журмын дагуу оновчтой зохион байгуулсан эсэх;
- Орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн ашиглалт, хамгаалалт үр ашигтай эсэх.

Аудитад аймгийн ИТХ, ЗДТГ-ын Хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын хэлтэс, ОНӨГ болон 15 сумын орон нутгийн өмчийн хадгалалт, хамгаалалт, эзэмшилтийн тоон мэдээ, үйл ажиллагаа, орон нутгийн эд хөрөнгийн бүртгэл, арга хэмжээ, илүүдэлтэй болон ашиглалтгүй хөрөнгийн мэдээ тайлан, судалгааг хамруулан аудитыг гүйцэтгэлээ.

2.2 Бүлэг А. Аудитын дүн:

А. Гол асуулт / аудитын дэд зорилт 1: Орон нутгийн өмчийн хөрөнгө бэлтгэх, актлах, данснаас хасах үйл ажиллагаа хууль журмын дагуу оновчтой зохион байгуулсан уу?

- Хариулт: Орон нутгийн өмчийн хөрөнгө бэлтгэх, бүртгэх, данснаас хасаж, акталж устгах үйл ажиллагааг хууль, журмын хүрээнд оновчтой зохион байгуулахгүй байна.

А.1. Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн хөрөнгийн эрэлт хэрэгцээний судалгааг гаргаж, нэгтгэн эрэмбэлдэггүй, хөрөнгө оруулалт, төсвийн төлөвлөлтөд ОНӨГ-ын оролцоог хангадаггүйгээс хөрөнгийн хуваарилалт оновчтой бус байна.

Дундговь аймгийн хэмжээнд 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 141 орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн дансанд 254.5 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө бүртгэлтэй байна. Энэ нь аудитаар баталгаажсан төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 2023 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангаас 129.9 тэрбум төгрөгөөр илүү байна. Энэ нь улсын төсвийн байгууллагуудын үндсэн хөрөнгийг ОНӨГ бүртгэж ТӨБЗГ-т тайлагнадаг бол ТЕЗ-ийн санхүүгийн тайланд тусгадаггүйтэй холбоотой байна.

ОНӨГ-ын ашигладаг тооллогын системээр гаргадаг үндсэн хөрөнгийн хөдлөлт өөрчлөлтийн тайлан нь жил бүрийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангаас зөрүүтэй ба 2020 оны үлдэгдэл 17.5 тэрбум, 2021 оны үлдэгдэл 18.3 тэрбум, 2022 оны үлдэгдэл 112.2 тэрбум төгрөгийн зөрүүтэй байна. Үүнээс харахад ОНӨГ, СТСХ нь тооцоо нийлж тулган баталгаажуулдаггүй, үйл ажиллагааны уялдаа холбоо муу байна. Иймд дээрх онуудын хөрөнгийн бүртгэлийн зөрүүг арилгаж, тооцоо нийлж баталгаажуулах, цаашид байгууллага хоорондын уялдаа холбоог сайжруулан, хамтран ажиллах шаардлагатай байна.

ОНӨГ нь орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдэд нэн шаардлагатай хөрөнгийн хэрэгцээ, эрэмбэ дарааллын талаар гаргаж нэгтгэсэн тооцоо судалгаа, тоон мэдээлэл байхгүй, ашиглаж байгаа программ нь хөрөнгийн мэдээллийг дансны төрөл, байршил, үйл ажиллагааны салбар зэрэг үзүүлэлтээр боловсруулдаггүй байна. Энэ нь сум, байгууллагын хөрөнгийн хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох, хөрөнгийн хуваарилахтай холбоотой судалгаа, дүн шинжилгээ хийхэд хүндрэлтэй байна.

Хөрөнгийн өөрчлөлтийг харахад 1 хүнд ноогдох хөрөнгө ихтэй Гурвансайхан, Өлзийт, Сайхан-Овоо сумдын хөрөнгө илүү нэмэгдсэн бол Сайнцагаан, Эрдэнэдалай сумдын хөрөнгө харьцангуй бага боловч өсөлт мөн бага байна.

Нэг төрийн албан хаагчид ноогдох хөрөнгө ихтэй Өлзийт, Гурвансайхан, Сайхан-Овоо, Өндөршил сумдын хөрөнгө илүү нэмэгдсэн байна. Энэ нь хөрөнгийн хуваарилалт оновчтой бус, тооцоо судалгаа хийдэггүйтэй холбоотой байна.

ОНӨГ нь барилгын ашиглалт, насжилт, хүчин чадлын ашиглалтын талаар тооцоо судалгаа хийдэггүйгээс хөрөнгө оруулалт оновчтой бус хуваарилагдах эрсдэлтэй байна. Иймд цаашид барилгын насжилт, хүчин чадлын ашиглалт, хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан хөрөнгө оруулалтыг оновчтой хуваарилахад анхаарах нь зүйтэй байна.

Дундговь аймгийн хэмжээнд орон нутгийн өмчит 73 хуулийн этгээдэд 10,005.6 сая төгрөгийн балансын үнэ бүхий 387 тээврийн хэрэгсэл бүртгэлтэй байгаагаас 97 мотоцикль, 13 чиргүүл, 277 автомашин байна.

Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдэд бүртгэлтэй автомашины тоог үйл ажиллагааны салбараар авч үзвэл хамгийн олон буюу 117 автомашин төр захиргааны байгууллагад бүртгэлтэй байгаа бол эрүүл мэндийн салбарт 54, боловсролын салбарт 23 автомашин бүртгэлтэй байна.

Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд тээврийн хэрэгсэл худалдан авахдаа ОНӨГ-т саналаа хүргүүлж зөвшөөрөл авах зохицуулалтыг мэддэггүй, ОНӨГ-аас арга зүйгээр хангадаггүй, хяналт тавьдаггүй явсаар ирсэн байна. Энэ нь хэрэгцээ шаардлагагүй хөрөнгө бэлтгэх, төсвийн хөрөнгийг үр ашиггүй зарцуулах эрсдэлтэй байна. Цаашид орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд тээврийн хэрэгсэл бэлтгэхдээ зөвшөөрөл авах, ОНӨГ тээврийн хэрэгслийн нөхцөл байдалд дүгнэлт хийж төсөв, хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтөд саналаа хүргүүлэх замаар шийдвэрлэж хэвших шаардлагатай байна.

А.2. Орон нутгийн өмчийн хөрөнгийг актлах, данснаас хасах шалгуур үзүүлэлт байхгүй, дуудлагын худалдаагаар худалдах үндсэн хөрөнгийн үнэ хаялцах доод хязгаарыг ТӨБЗГ-аас баталсан журамд нийцүүлэн батлаагүй байна.

ТЕЗ-ийн санхүүгийн тайлангаарх тоон мэдээлэл ОНӨГ-ын гаргаж ирүүлсэн тоон мэдээллээс 278.8-13,123.1 сая төгрөгөөр зөрүүтэй харагдаж байна. Энэ нь улсын төсвийн байгууллагуудын үндсэн хөрөнгийг ОНӨГ бүртгэж ТӨБЗГ-т тайлагнадаг бол ТЕЗ-ийн санхүүгийн тайланд тусгадаггүй.

“Төрийн өмчийн тооллогын систем” нь хөрөнгийн хөдөлгөөнийг бүртгэж, үлдэгдлийг тайлагнах бөгөөд данснаас хассан үндсэн хөрөнгийг дансны ангиллаар биш нийт дүнгээр гардаг. ОНӨГ нь АИТХТ-ийн тогтоолоор данснаас хасаж, акталсан хөрөнгийг СТСХ-тэй тооцоо нийлж баталгаажуулдаггүй байна. Энэ нь ажил хариуцсан ажилтны идэвх санаачилга муутай, ажилдаа хариуцлагагүй ханддаг байдал, байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоо муутай холбоотой байна.

Иймд “Төрийн өмчийн тооллогын систем”-ийг сайжруулах, ТЕЗ-ийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан гарах бүрд хөрөнгийн хөдөлгөөнтэй холбоотой тоон мэдээллийг СТСХ-тэй тооцоо нийлж баталгаажуулж байх шаардлагатай байна.

Дундговь аймгийн ТЕЗ-ийн хэмжээнд 2020-2023 онд 58 удаагийн дуудлагын худалдаа зохион байгуулж 45 нэр төрлийн хөрөнгийг борлуулж, 272.6 сая төгрөгийн орлогыг төвлөрүүлжээ. Харин 2022-2023 онд давхардсан тоогоор 48 нэр төрлийн 357.5 сая төгрөгийн хөрөнгийг 2-4 удаа зарласан боловч оролцогч ирээгүй байна. Мөн 2021 онд 2 нэр төрлийн 4.9 сая төгрөгийн балансын үнэтэй хөрөнгийг 0.3 сая төгрөгийн доод үнээр дуудлага худалдаа зарлаж -4.5 сая төгрөгөөр борлуулагдсан боловч худалдан авагч нь хуульд заасны дагуу 14 хоногийн дотор төлбөрөө төлөөгүй тул дуудлага худалдаа амжилтгүй болсон байна. Дээрх онуудад амжилтгүй болсон дуудлагын худалдаанд орсон хөрөнгүүдээс Адаацаг сумын ЗДТГ-г ашиглагдаж байсан Nissan murano автомашинаас бусад хөрөнгүүд бүрэн худалдагдсан байна.

Дуудлагын худалдаагаар худалдах хөрөнгийн доод үнийг тогтоох батлагдсан аргачлал одоогоор байхгүй байна. Сангийн яамны 2016 оны 131 дүгээр тушаалаар “Төрийн өмчийн этгээдийн эд хөрөнгийн харилцааг зохицуулах” журмын 6.3-д дуудлага худалдаагаар худалдах хөрөнгийн худалдах доод үнийн шалгуур үзүүлэлтийн баталсан байна. Харин АИТХТ-ийн 2017 оны 51 дүгээр тогтоол “Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн үндсэн хөрөнгөнд бүртгэлтэй эд хөрөнгийн дуудлагын худалдааг зохион байгуулах” журамд энэ талаар заалт тусгаагүй байна.

Дуудлагын худалдаагаар худалдах хөрөнгүүд худалдах доод үнээс 1.1-40 дахин өсөж борлуулагдсан байна. Энэ нь эрх бүхий байгууллагаар үнэлгээ хийлгэж, худалдах доод үнийг тогтоолгохгүй өмч хамгаалах байнгын зөвлөл болон ОНӨГ-аас АИТХ-д оруулж буй үнийн санал бодитой бус байна гэж дүгнэхээр байна. Говийн ирээдүй цогцолбор сургуулийн А, Б дотуур байрны үнэлгээг “Итгэлт-Эстимэйт” ХХК-аар хийлгэж үнэ тогтоосон нь борлуулагдсан үнэтэй буюу ойролцоо буюу 1.1 хувиар өсөж борлуулагдсан байна. Цаашид дуудлагын худалдаагаар худалдах үл хөдлөх хөрөнгийг үнэлгээний эрх бүхий байгууллагаар зайлшгүй хийлгэх тухай журамд тусгаж, хэрэгжүүлэн ажиллах шаардлагатай байна.

Аудитаар Сайнцагаан сумын Говийн ирээдүй цогцолбор сургууль, Хүмүүнлэг сургууль, 2 дугаар Цэцэрлэгийн барилгын буулгалтаас гарсан материалыг худалдан борлуулах АИТХТ-ийн тогтоолоор баталсан үнийг материал борлуулсан үнэтэй тулган баталгаажууллаа.

Хяналтын тооллогоор Говийн ирээдүй цогцолбор сургуулийн барилгаас гарсан халаалтын 408 ширхэг 3.5 сая төгрөгийн радиатор, бусад материал 0.6 сая төгрөг нийт 4.1 сая төгрөгийн хөрөнгө дутагдсан. Тус зөрчлийг арилгуулахаар хугацаатай албан шаардлага хүргүүлсэн.

2.3 Бүлэг Б. Аудитын дүн:

Б. Гол асуулт / аудитын дэд зорилт 2: Орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн ашиглалт, хамгаалалт үр ашигтай байна уу?

Хариулт: Орон нутгийн өмчийн хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалт муу, хөрөнгө үр ашиггүй байна.

Б.1. Дутагдалтай болон илүүдэлтэй хөрөнгийн судалгааг гаргадаггүй, ашиглалтыг сайжруулах арга хэмжээ аваагүй байна.

Дундговь аймгийн хэмжээнд ОНӨГ нь орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдээс ашиглалтгүй, дутагдалтай эд хөрөнгийн судалгаа гаргуулан авдаггүй, хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлдоггүй, хяналт шалгалт, дүн шинжилгээ хийдэггүй байна. Харин Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн “Улсын үзлэгийн тооллого”-ыг аймгийн Засаг даргын 2022 оны 4 дүгээр сарын 26 өдрийн А/189 дугаар захирамжийн дагуу удирдан зохион байгуулж, орон нутгийн өмчит 124 төсвийн байгууллага, 2 бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл, 19 ОНӨААТҮГ, 3 сан нийт 148 хуулийн этгээдийг тооллогод хамруулжээ.

“Улсын үзлэгийн тооллого 2022”-ын дүнгээр 9.6 тэрбум төгрөгийн илүүдэлтэй хөрөнгийг илрүүлсэн байна. Аймгийн ИТХ-ын 2022 оны 09 дүгээр тогтоолоор илүүдэлтэй, ашигладаггүй хөрөнгийн шалтгааныг тогтоож, мэдээг орон нутгийн өмчийн бүртгэл, мэдээллийн цахим санд оруулах ажлыг ОНӨГ-т үүрэг болгосон боловч хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна. ТӨБЗГ-т “Улсын үзлэгийн тооллого”-ын хэрэгжилтийг хангуулсан тухай тайлан мэдээг өгч ажиллаагүй, тооллогын мөрөөр авч хэрэгжүүлсэн ажил тодорхойгүй байна.

Илүүдэлтэй, ашиглалтгүй байгаа хөрөнгөөс цаашид ашиглах боломжтой 48.0 сая төгрөгийн хөрөнгийн ашиглалтын байдлыг хэрхэн шийдвэрлэсэн талаар хяналт шалгалт хийгээгүй, нэгдсэн тооллогоор өгсөн зөвлөмжийг хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна. 5217 төрлийн 9,449.0 сая төгрөгийн хөрөнгө ашиглалтгүй хадгалагдаж байгаа нь хадгалалтын явцад чанар байдлаа алдах, тоногдож үрэгдэх, хариуцах эзэнгүй болох эрсдэлийг бий болгож байна.

Аймгийн хэмжээнд 2021-2023 онд 68-75 тооны хөрөнгийг түрээслүүлж орон нутгийн төсөвт нийт 351.6 сая төгрөгийн орлогыг төвлөрүүлсэн байна. Түрээсийн төлбөрийн үнийг түрээслэгч талын зориулалт, талбайн хэмжээнээс хамаарч журмын дагуу тогтоож, 192.7 сая төгрөг буюу 54.8 хувь нь орон сууцны зориулалтаар, 128.5 сая төгрөг буюу 36.5 хувь нь албан тасалгааны зориулалтаар түрээсэлсэн байна.

Аудитад хамрагдсан байгууллагуудын түрээсийн гэрээ болон бусад холбогдох баримт материалыг шалгахад дараах зөрчлүүд илэрлээ. Үүнд:

- Хулд сумын ЕБС-ийн хичээлийн байранд үүрэн телефоны /Mobicom, unitel, skytel/ гадна антенныг 2022 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 5 жилийн хугацаатайгаар байрлуулахаар гэрээг байгуулсан байна. Түрээсийн төлбөрийг аймгийн ИТХТ-ийн 2020 оны 01 дүгээр сарын 24-ны өдрийн 07 дугаар тогтоолыг үндэслээгүй, 2022 оноос өмнөх 5 жилийн түрээсийн гэрээг байгуулаагүй, түрээсийн төлбөрийг аваагүй, үнэ төлбөргүй ашиглуулсан;
- Хулд сумын ЗДТГ балансад бүртгэлтэй орон сууцны 2 өрөөг иргэнд түрээслүүлэхдээ дээрх тогтоолыг үндэслэлгүй, 100.0 мянган төгрөгөөр түрээслүүлсэн;
- Сайнцагаан, Эрдэнэдалай сумын ЗДТГ балансад бүртгэлтэй худгийг хувь хүмүүст түрээсийн гэрээ байгуулаагүй, үнэ төлбөргүй ашиглуулсан;
- Сайнцагаан сумын ЗДТГ нь төрийн өмчөөс шилжиж ирсэн /Дундговь аймаг дахь Политехникийн коллежийн барилга/ хуучин барилгыг Бизнес хөгжлийн төв, Хот тохижуулах газарт түрээсийн гэрээ байгуулаагүй, үнэ төлбөргүй ашиглуулж байна. Хот тохижуулах газар нь анх түрээслэх үед Сайнцагаан сумын ЗДТГ-ын харьяа байгууллага байсан тул түрээсийн гэрээ байгуулаагүй, түрээс аваагүй. Бизнес хөгжлийн төвийн хувьд бизнес эрхлэгчдийг дэмжин түрээсийн төлбөр авалгүйгээр ашиглалтын зардлыг төлүүлэхээр шийдвэрлэсэн боловч гэрээ, захирамж, шийдвэр огт байхгүй байна. Энэ нь аймгийн ИТХТ-ийн 2020 оны 01 дүгээр сарын 24-ны өдрийн 07 дугаар тогтоолын 1-р хавсралтад заасан түрээсийн төлбөрөөс чөлөөлөгдөж, зөвхөн ашиглалтын зардлаар тооцон төлөх заалтад хамаарахгүй байна. Иймд бизнес эрхлэгчдийг дэмжих

ажлын хүрээнд үзүүлж байгаа түрээсийн хөнгөлөлтийн талаар түрээсийн журамд зохих өөрчлөлтийг оруулж, түрээслэгч нартай гэрээ байгуулан, үр дүнг тооцож ажиллах шаардлагатай байна.

Цаашид ОНӨГ нь түрээслэх боломжтой, ашиглалтгүй хөрөнгийн судалгааг гаргаж, түрээсийн орлогыг нэмэгдүүлэх боломжийг судлах, орон нутгийн өмчит байгууллагуудын түрээсийн гэрээнд хяналт тавьж баталгаажуулан, хэрэгжилтийг тооцон ажиллаж байх шаардлагатай байна.

Б.2. Өмч хамгаалах зөвлөлүүд чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлээгүй, хөрөнгийн хадгалалт хамгаалалт хангалтгүй, дутагдаж гэмтсэн хөрөнгүүдийг хууль журмын дагуу шийдвэрлээгүй байна.

ТӨБЗ-ын 2023 оны 12 дугаар сарын 22-ны өдрийн А-1/2508 дугаар албан бичгээр аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг ОНӨГ-газрын бүтэц, албан тушаалын жишиг жагсаалт болон орон тооны дээд хязгаарыг 12 байхаар хүргүүлжээ. Аймгуудын ОНӨГ-уудын орон тоог тухайн аймгийн орон нутгийн өмчит байгууллагын тоо, нийт хөрөнгөтэй харьцуулан үзэхэд Дундговь аймгийн ОНӨГ-ын нэг мэргэжилтэнд ногдох байгууллагын тоо болон хөрөнгийн хэмжээ нь бусад аймгуудаас хамгийн өндөр үзүүлэлтэй байгаа бөгөөд байгууллагын тоо дунджаас 63.0 хувиар, хөрөнгийн хэмжээ дунджаас 47.8 хувиар тус тус илүү байна.

Энэ нь аймгийн ОНӨГ-ын орон тоо бусад аймагтай харьцуулахад бага ба ажилчдын ажлын ачааллыг нэмэгдүүлэх, өмч хөрөнгийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтад тавих хяналт, ажлын хариуцлага сулрах эрсдэлтэй байгааг анхаарч, судалж шийдвэрлэх нь зүйтэй.

Удирдлагууд өмч хамгаалах зөвлөлийн жилийн ажлын төлөвлөгөөг баталдаг ч хэрэгжилт, үр дүнг тооцож ажиллаагүй байна.

Аймгийн ОНӨГ-т 2023 онд 15 сумын 143 байгууллага өмч хамгаалах зөвлөлийн ажлын төлөвлөгөө, тайланг ирүүлэхээс ажлын төлөвлөгөөг 6 сум, 23 байгууллага, тайланг 19 байгууллага ирүүлжээ. Орон нутгийн өмчит байгууллагуудын 15.2 хувь нь өмч хамгаалах зөвлөлийн ажлын төлөвлөгөө, тайлангаа ирүүлж байгаа нь өмч хамгаалах зөвлөлийн үйл ажиллагаа хангалтгүй байна.

Өмч хамгаалах зөвлөлүүдийн төлөвлөсөн ажлын 19.5 хувь нь өмч хөрөнгийн хадгалалт, хамгаалалтад хяналт тавихаар төлөвлөсөн ч чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлдэггүй, зөвхөн актлах хөрөнгийн санал, дүгнэлт гаргах хэмжээнд ажилласан байна.

ОНӨГ-аас 2023 онд “Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийн үйл ажиллагааны журам” сэдвээр сургалт хийж Сайнцагаан сумын ЗДТГ, Сургууль, Цэцэрлэгийн 60 ажилтныг хамруулсан байна. Сургалтад хамрагдсан байгууллагуудын ӨХЗ-ийн жилийн ажлын төлөвлөгөө, тайланг шалгахад хангалтгүй байна. Тухайлбал аудитад хамрагдсан сумдын болон орон нутгийн өмчит байгууллагын ӨХЗ-ийн жилийн ажлын төлөвлөгөө, тайланг түүвэрлэн шалгахад:

- Сайнцагаан сумын Цэгцбилэг сургууль, Сайнцагаан сумын ЗДТГ-т ӨХЗ байхгүй;
- Дундговь-Ус ОНӨААТҮГ өмч хамгаалах зөвлөлийн жилийн ажлын төлөвлөгөө, тайлан байхгүй;
- Сайнцагаан сумын 2, 4, 6-р цэцэрлэгүүдийн ӨХЗ-үүдийн жилийн ажлын төлөвлөгөөнд 16.7-80.0 хувь нь чиг үүрэгтээ хамааралгүй заалтуудыг тусгаж батлуулсан байна.

Цаашид орон нутгийн өмчит байгууллагуудын ӨХЗ-ийн ажилтнуудын мэдлэг, чадварыг дээшлүүлж, ажлын үр дүнг тооцох, хариуцлагын тогтолцоог шат шатанд нь бүрдүүлж, сумдын ӨХЗ-ийн хөрөнгийн хадгалалт хамгаалалтад тавих хяналтыг сайжруулж, арга зүйгээр ханган хамтарч ажиллавал ОНӨГ-ын ажилтнуудын ажлын ачааллыг бууруулах, зөрчилтэй асуудлыг тухай бүр нь хууль журмын дагуу шийдвэрлэж байх боломжтой байна.

Дутагдуулсан, гэмтээсэн буруутай этгээдээр нөхөн төлүүлж, хохиролгүй болгох, хариуцлага тооцох арга хэмжээ аваагүйгээс хөрөнгө эзэнгүйдсэн байна.

Орон нутгийн өмчит 143 хуулийн этгээдийн эд хөрөнгийн улсын үзлэг тооллогыг зохион байгуулах тооллогын комиссыг аймгийн Засаг даргын 2022 оны 04 дүгээр сарын 26-ны өдрийн А/189 дүгээр захирамжаар 10 хүний бүрэлдэхүүнтэй томилон дүн, мэдээ, тайланг нэгтгэж, тайлагнажээ. Тус тооллогоор анх дутуу хүлээж авсан, ашиглалтын явцад хулгайд алдсан, шамшигдуулсан зэрэг шалтгаанаар нийт 9 байгууллагад хамааралтай нийт 48.0 сая төгрөгийн 22 ширхэг хөрөнгө дутагдсан дүн гарчээ.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн 2022 оны улсын үзлэг тооллогын дүн баталгаажуулах тухай аймгийн ИТХ-ын 2022 оны 12 дугаар сарын 05-ны өдрийн 91 дүгээр тогтоол гарч эд хөрөнгийн маргаантай, дутагдуулсан байгууллагыг шалгаж буруутай этгээдээр нөхөн төлүүлэх ажлыг зохион байгуулахыг Санхүүгийн хяналт, аудитын албанд үүрэг болгосон байна.

Орон нутгийн өмчит байгууллагуудын удирдлага, холбогдох албан тушаалтнууд болон сумдын ӨХЗ чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлээгүйгээс өмч хөрөнгийн хадгалалт, хамгаалалт хяналтгүй болж эзэнгүйдэх, үрэгдэх нөхцөл бүрдсэн, өмч хөрөнгийн харилцаатай холбоотой зөрчлүүд буураагүй байна.

Цаашид эрх бүхий байгууллагын шийдвэргүйгээр хөрөнгийг бусдад шилжүүлдэг зөрчлийг таслан зогсоох, эвдрэл гэмтлийн шалтгааныг тухай бүр тогтоож холбогдох мэргэжлийн байгууллагын акт дүгнэлтээр баримтжуулах, дутагдал гэмтлээс гарсан хохирлыг гэм буруутай хүмүүсээр нөхөн төлүүлэх, хуулийн байгууллагад шилжүүлэх зэргээр тооллого тооцооны үр дүнг тухай бүрд нь хууль журмын дагуу шийдвэрлэж байх нь зүйтэй.

Нийтийн эзэмшлийн үрэгдэж дутагдсан хөрөнгийг “гэм буруутай этгээдийг олох боломжгүй” гэсэн шалтгаанаар акталж данснаас хасах санал гаргасан нь хууль тогтоомж зөрчсөн байна.

ОНӨГ-аас ирүүлсэн судалгаагаар 2020-2023 онуудад аймгийн хэмжээнд нийт 9,238.5 сая төгрөгийн хөрөнгийг нийтийн эзэмшлийн өмч хөрөнгөнд бүртгэсэн байна. Үүнийг хөрөнгийн төрлөөр ангилбал 1,295.4 сая төгрөг буюу 14.0 хувийг гэрэлтүүлэг, 1,034.0 мянган төгрөг буюу 11.2 хувийг зам зогсоол, 924.8 сая төгрөг буюу 10.0 хувийг тоглоомын талбай эзэлж байгаа бол 92.8 сая буюу 1.0 хувийг мод ургамал, 5,891.5 буюу 63.8 хувийг бусад хөрөнгө тус тус эзэлж байна.

Харин хөрөнгийн эзэмшлээр нь үзвэл Мандалын гэгээ ОНӨААТҮГ 5,088.1 сая буюу 55.1 хувийг, Дундговь-Ус ОНӨААТҮГ 452.9 сая төгрөг буюу 4.9 хувийг тус тус эзэлж байгаа нь хамгийн их үзүүлэлттэй байна.

Мандалын гэгээ ОНӨААТҮГ-ын хөрөнгийн дансанд бүртгэлтэй нийтийн эзэмшлийн өмч хөрөнгөөс:

Огт ургаагүй 3.7 сая төгрөгийн бүртгэлийн үнэтэй 2020 онд орлогод авсан 2,590 ширхэг сухай, барилга, гудамж, хашааны хаягжуулалтад зарцуулсан 8.5 сая төгрөгийн бүртгэлийн үнэтэй 490 ширхэг тэмдгийг хөрөнгийн дансанд үлдэгдлээр тайлагнасан байна. Энэ нь байгууллагын нягтлан бодогч эд хөрөнгийн тооллого, тооцоог хийн үлдэгдлийг тулган шалгаж, баталгаажуулаагүй, бүртгэлээ аккруэл сууриар үнэн зөв хөтлөөгүйгээс шалтгаалсан тул НББ-д залруулах нь зүйтэй.

Мандалын гэгээ ОНӨААТҮГ-ын ӨХЗ-ийн хурлаар үрэгдэж дутагдсан хөрөнгийг акталж данснаас хасахаар шийдвэрлэж байгаа нь дутагдал, гэмтлээс гарсан хохирлыг гэм буруутай хүмүүсээр төлүүлэх, хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шийдүүлэх чиг үүргийг бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна.

Аудитын явцад тодруулахад нийтийн эзэмшлийн хөрөнгө хэзээ үрэгдэж дутсан нь тодорхойгүй мөн эвдэрч гэмтсэн хохирлын дүнг тогтоох боломжгүй байлаа. Иймд Мандалын гэгээ ОНӨААТҮГ-ын санхүүгийн бүртгэлийн программд багц хөрөнгийг иж бүрдлээр нь задлалгүй нийт дүнгээр нь бүртгэсэн байсныг аудитын явцад хөрөнгийн иж бүрдлээр үнэлүүлэн тооцуулж, зөвлөмж өгч ажиллалаа. Тухайлбал: Хороолуудын дунд 5 байршилд байгаа 12 иж бүрдэл бүхий жишиг хүүхдийн тоглоом, амралт чөлөөт цаг өнгөрөөх талбайг нийт 473.6 сая төгрөгийн 1 ширхэг хөрөнгөөр бүртгэлд тусгасан байна. Энэ нь хөрөнгийн иж бүрдлээс хэсэгчлэн акталж данснаас хасах, хохирлыг үнэлж нөхөн төлүүлэх зэргээр хөрөнгийн хөдөлгөөнийг бүртгэх, санхүүгийн тайланг үнэн зөв тайлагнах боломжгүй болгосон байна.

Цаашид Мандалын гэгээ ОНӨААТҮГ-ын хөрөнгийн бүртгэлийг холбогдох стандартын дагуу хөтлөх, нийтийн эзэмшлийн эвдэрч гэмтсэн хөрөнгийг эзэн холбогдогчийг тогтоох боломжгүй шалтгаанаар акталж данснаас хасах зөрчлийг давтан гаргахгүй байх, хохирлыг журмын дагуу хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шийдвэрлүүлэх, нийт хөрөнгийн хадгалалт хамгаалалт, түүнд тавих хяналтыг сайжруулах шаардлагатай байна.

Аймгийн ОНӨГ-т ирүүлсэн 6 сум, 23 байгууллагын 2023 оны жилд гүйцэтгэхээр төлөвлөсөн нийт 123 заалт ажлаас зөвхөн Дэрэн сумын Ерөнхий боловсролын сургууль “1-9 дүгээр ангийн сурагчдад эд хөрөнгийг зөв ашиглах хамгаалах талаар сургалт зохион байгуулах”-аар төлөвлөсөн байна. Энэ нь нийт ажлын 0.8 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд бусад байгууллагуудад нийтийн өмч хөрөнгийг хамгаалах хүмүүжлийг хүүхэд залуучуудад төлөвшүүлэх талаар санаачлан хэрэгжүүлсэн ажил байхгүй байна. Өмч хөрөнгөтэй зөв зохистой харьцах хүмүүжлийг хүүхэд залуучуудад төлөвшүүлэх нь нийтийн эзэмшлийн өмч хөрөнгийн ашиглалтын хугацааг уртасгах, хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулах төдийгүй соёл хүмүүжлийн өндөр ач холбогдолтой, чиг үүрэг бүхий байгууллагаар хязгаарлахгүй бүх нийтийг хамруулбал үр дүн гарах боломжтой байна.

Иймд холбогдох байгууллагууд нийтийн өмч хөрөнгийг хамгаалах, ариг гамтай хэрэглэх соёлыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг зохион байгуулах, иргэд олон нийтийг оролцуулах, уриалга гаргах, ЕБС, СӨБ-ын байгууллагуудтай хамтран сургалт сурталчилгаа хийх зэрэг ажлыг тогтмол хийж хэвших шаардлагатай байна.

Зөвлөмж

Аудитын нотлох баримт, аудитын дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг дор дурдсан байгууллага, албан тушаалтанд зөвлөж байна.

Аймгийн Засаг даргад:

1. Орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн хөрөнгийн эрэлт хэрэгцээний судалгааг гаргаж, нэгтгэн эрэмбэлэн, санал дүгнэлт боловсруулж ХОХБТХ-т хүргүүлэн, хөрөнгө оруулалт, төсвийн төлөвлөлтөд тусган шийдвэрлүүлж байх;
2. Орон нутгийн өмчид шинээр тээврийн хэрэгсэл авах бүрд салбарын онцлог, хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн автомашины төрөл, туулах чадвар, ашиглаж байгаа тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын байдлыг харгалзан үзэж ОНӨГ-аас зөвшөөрлийг гаргуулан, шийдвэрлүүлж байх;
3. “Орон нутгийн өмчид эд хөрөнгө олж авах, бүртгэх, данснаас хасах, шилжүүлэх” журамд данснаас хасах, дуудлага худалдаагаар худалдах хөрөнгийн үнэ тогтоох шалгуур үзүүлэлтийг нарийвчлан тусгах, дуудлага худалдаагаар худалдах, дуудлага худалдаа зохион байгуулах /Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 38-45 дугаар зүйл баримтална/ талаарх заалтыг оруулж шинэчлэн батлуулах;
4. Дуудлагын худалдаагаар худалдах хөрөнгийг АИТХТ-ын 2017 оны 51 дүгээр тогтоолд заасан хугацаанд Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газраас баталсан маягтын дагуу нийтэд зарлан мэдээлж, хөрөнгийн үнэ цэнийг бууруулахгүй байх;
5. Дуудлагын худалдаагаар худалдах үл хөдлөх хөрөнгийн үнэлгээг эрх бүхий байгууллагаар хийлгэх тухай журамд тусгаж, хэрэгжүүлэн ажиллах;
6. Ашиглалтын хугацаа дууссан хөрөнгийг байгууллагын болон сумын өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийн дүгнэлт гаргуулах, ашиглах боломжтой хөрөнгийг дахин үнэлж бүртгэлд тусгах, данснаас хасах, актлах хөрөнгийг сумын ИТХ-ын шийдвэрээр Орон нутгийн өмчийн газарт саналаа хүргүүлж АИТХТ-ийн шийдвэр гаргуулж байх;

7. Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын 2023 оны 10 дугаар сарын 03-ны өдрийн А-1/1819 тоот зөвлөмж, бусад аймгуудын ОНӨГ-ын мэргэжилтнүүдийн ажлын ачаалал зэргийг үндэслэн ОНӨГ-ийн орон тоо нэмэгдүүлэх боломжийг судалж шийдвэрлэх;

Орон нутгийн өмчийн газарт:

1. ТЕЗ-ийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан гарах бүрд хөрөнгийн үлдэгдэл, хөдөлгөөнтэй холбоотой тоон мэдээллийг Санхүү, төрийн сангийн хэлтэстэй тооцоо нийлж баталгаажуулж байх;
2. Улсын тооллогоор болон аудитаар дутагдсан 87.6 сая, эвдэрч гэмтсэн 401.9 сая, нийт 489.5 сая төгрөгийн өмч хөрөнгө, авто тээврийн хэрэгслийн эзэн холбогдогч, шалтгааныг тогтоож, гэм буруутай этгээдээр хохирлыг барагдуулах арга хэмжээ авах талаар хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шийдвэрлүүлэх;
3. ӨХЗ-ийн ажлыг тухайн албан хаагчдын ажил дүгнэх үзүүлэлтэд оруулан үр дүнг тооцож хэвших, өмч хөрөнгийн хадгалалт хамгаалалтад хяналт тавих ажлыг орон нутгийн өмчит байгууллага, сумдын удирдлага, ИТХ, бусад холбогдох хяналтын байгууллагуудын хүрээнд зохион байгуулж, хяналтыг бүх шатанд сайжруулах;
4. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 11 зүйлийн 11.5-т /орон нутгийн өмчийг удирдах ажилд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх/ заасны дагуу Төрийн бодлого, зохицуулалтын газраас Сангийн сайдын 2016 оны 131 дүгээр тушаалын 6.3-т заасан шалгуур үзүүлэлтээр дуудлагын худалдаагаар худалдах хөрөнгийн доод үнийг тогтоох аргачлалыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах ажлыг зохион байгуулах;
5. ОНӨГ-ын хөрөнгийн бүртгэлийн системийг хөрөнгийн орлого, зарлага, үлдэгдлийн мэдээллийг хөрөнгийн данс, эх үүсвэр, салбар, нутаг дэвсгэрийн байршил зэргээр нэгтгэн гаргаж, харьцуулсан судалгаа, дүн шинжилгээ хийж болохуйц байдлаар сайжруулалт хийх саналыг ТӨБЗГ-т хүргүүлэх.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.5.-д шалгагдагч этгээд болон холбогдох бусад албан тушаалтан нь аудитын үр дүнд өгсөн зөвлөмжийн мөрөөр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг аудитын тайланг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор төрийн аудитын байгууллагад ирүүлэхээр заасан байдаг тул хуулийн хугацаанд төлөвлөгөөг ирүүлж, хэрэгжилтийг нь хангаж ажиллахыг хүсье.

Монгол Улс, Дундговь аймаг 48090, Сайнцагаан сүм, Нарлаг
баг, Нутгийн удирдлагын ордон Утас/Факс: 70-59-24-39
E-mail: dundgovi@audit.gov.mn